

”Opplevelse, kunnskap
og identitet”

Randaberg
kommune

*Forsidebildet: Fra Vistehola (Foto: Ida Kristin Vollum - Vestfoto). Bildet på denne siden: Heianaustet og Trebakknau-
tet på Vistnes.*

Innhold

1.	Innledning	4
1.1.	Hvorfor en plan?	4
1.2.	Formål	4
1.3.	Bakgrunn for planarbeidet	4
1.4.	Hva er kulturminner? Avgrensning i planens tema	6
1.5.	Nasjonale føringer/Lovgrunnlag.	6
1.6.	Styrende målsettinger og planer	7
2.	Planprosess	10
2.1.	Framdrift	10
2.2.	Organisering	10
2.3.	Medvirkning	10
2.4.	Utredningsbehov	10
3.	Innhold i planen	10
3.1.	Hovedinnhold	10
3.2.	Aktuelle plantema	10
4.	Kilder	12

” En av målsetningene i kommuneplanen for Randaberg 2009-2022 er å "sørge for at vår felles kulturarv blir en kilde til opplevelse, kunnskap og identitet for alle". ”

1) Innledning

1.1 Hvorfor en plan?

En av målsetningene i kommuneplan for Randaberg 2009-2022 er å ”sørge for at vår felles kulturarv blir en kilde til opplevelse, kunnskap og identitet for alle.”

Randaberg kommune går i gang med utarbeidelsen av en kommunedelplan for kulturminner for å få et godt verktøy for å oppnå dette overordnede målet på en planmessig og langsiktig måte. Dette handler om å sikre kulturminner gjennom formelt vern og finne gode måter å formidle vår kulturarv på.

1.2 Formål

Formålet med å utarbeide en kommunedelplan for kulturminner er å styrke kulturminnevernet gjennom å

- få et formelt grunnlag for å ivareta kulturminnehensyn i kommunens løpende planarbeid og saksbehandling
- få en bedre oversikt over kommunens kulturminner for å gi et bedre grunnlag for å prioritere
- gi et bedre grunnlag for å formidle kommunens kulturarv

1.3 Bakgrunn for planarbeidet

Randaberg kommune har via Rogaland fylkeskommune fått et tilskudd på 100 000 kr fra Riksantikvaren til å utarbeide en kulturminneplan. Det avsettes et tilsvarende beløp fra driftsfond kultur i Randaberg kommune.

Riksantikvaren forutsetter at planen utformes som en kommunedelplan. I henhold til Plan- og bygningsloven skal det ved varsling av planoppstart utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister og deltakere, opplegget for medvirkning, spesielt i forhold til grupper som antas å bli særlig berørt, hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger.

Det er naturlig at planprogrammet også sier noe om eksisterende utfordringer, problemstillinger og plantema.

Randaberg kommune igangsatte allerede i 2011 arbeid med en kulturminneplan. Hovedutvalg for nærmiljø og kultur behandlet sak om dette 24. mars 2011 (sak 17/11).

I samarbeid med Randaberg historielag ble det da gjort en gjennomgang og utendørs befaringsregistreringene av de 155 kulturminneobjektene som ligger i SEFRAK-registeret for Randaberg.

De opprinnelige registreringene i Randaberg ble foretatt i 1991, og ble senere evaluert i 1998.

Objektene i registreringen er delt inn i A-, B- og C-kategorier ut fra grad av vern, og fordeler seg slik i Randaberg (tabell under):

Klasse	Antall
A: Verneverdige kulturminner med et fredningspotensial	14
B: Verneverdige bygninger som er aktuelle for spesialregulering	60
C: Bygninger som kun bør underlegges plan- og bygningslovens generelle bestemmelser	81

¹⁾ SEFRAK er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner i Norge.

I databasen Askeladden er det registrert 236 arkeologiske minner.

Bildet: Å henge og slenge er en populær aktivitet ved Vistehola. Her besøker Vistnestunet feriekubb hola sommeren 2011.

Bildet: I april 2019 var Stavanger Turistforening på plass ved Grøderøsysa, og serverte kaffe og pølser til deltakerne på familieturen "Søndagstur i landsbyen".

1.4 Hva er kulturminner? Avgrensning av planens tema

I kulturminneloven defineres kulturminner som spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser, tro og tradisjon til. Det er denne definisjonen som legges til grunn for den statlige forvaltningen av de materielle kulturminnene. I dette ligger også kulturmiljøer, områder som er formet gjennom menneskelig aktivitet.

I 2007 ratifiserte Norge UNESCO-konvensjonen om den immaterielle kulturarven. Målet med konvensjonen er å beskytte muntlige tradisjoner og uttrykk, utøvende kunst, sosiale skikker, ritualer og høytidsfester, kunnskap og praksis om naturen og universet, og kunnskap om tradisjonelt håndverk.

Selv om den immaterielle kulturarven også er å regne som en del av våre kulturminner, vil de materielle kulturminnene stå i hovedfokus i arbeidet med kulturminneplanen. Det er her behovet er størst for et mer formalisert grunnlag for kommunens forvaltning. Det vil imidlertid være naturlig å ha et avsnitt i planen som omhandler immaterielle kulturminner i Randaberg.

Kommunens museumsinstitusjoner, Tungenes fyr og Vistnestunet, er en viktig del av kommunens kulturarv. Randaberg kommune samarbeider med Jærmuseet om driften av disse. Museumsfeltet som sådan er ikke en del av kulturminneplanen, men både de materielle og immaterielle kulturminnene som knytter seg til våre anlegg må være med i planen.

1.5 Nasjonale føringer. Lovgrunnlag

Plan- og bygningsloven

Planlegging etter plan- og bygningsloven skal klarlegge gjeldende og framtidig arealutnyttelse i et område og skal sikre både bruk av vern av arealer.

Loven er det viktigste redskapet for å ivareta mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer.

Som planmyndighet har kommunen en sentral rolle i forvaltningen av kulturarven.

Kommunen kan ved bruk av plan- og bygningsloven sikre vern av kulturminner og kulturmiljøer på to nivåer:

- Kommuneplannivå, jf. § 11-8
- Reguleringsplannivå, jf. § 12-6

Lov om kulturminner («Kulturminneloven»)

§1 Formål

"Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning."

Kulturloven

§1 Formål

"Lova har til foremål å fastleggja offentlege styresmaktens ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleva eit mangfald av kulturuttrykk.

Herunder § 2

b) verna om, fremja innsikt i og vidareføra kulturarv."

I tillegg til lovverket finnes det en rekke overordnede nasjonale dokumenter.

NOU 2002:1: "Fortid former framtid – Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk"

Kulturminner og kulturmiljø er en som ressurs i seg selv. Kulturminner og kulturminnepolitikken er et ledd i en større samfunnsmessig sammenheng.

St.meld.nr.26 (2006-2007) "Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand"

Kulturminnene skal være aktive element i lokalsamfunna, både med hensyn til trivsel og verdiskaping. Det skal være naturlig og så enkelt som mulig å kombinere bruk og bevaring.

" Kulturminnene skal være aktive element i lokalsamfunna.

" Kommunens museumsinstitusjoner, Tungenes fyr og Vistnestunet, er en viktig del av kommunens kulturarv.

St.meld.nr.16 (2004-2005) "Leve med kulturminner"

Stortingsmeldinga dokumenterer at uerstattelige kulturminneverdier er i ferd med å gå tapt og at kulturminner og kulturmiljø ikke blir sett på som en ressurs i samfunnsutviklinga.

Bildet: Gammeltraktorer utstilt på Vistnestunet.

Regjeringens mål for kulturminnepolitikken er blant annet at:

- Mangfold av kulturminne og kulturmiljø skal tas vare på som bruksressurs og grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping.
- Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljø som dokumenterer geografisk, sosial, etnisk, næringsmessig og tidsmessig bredde, skal gis varig vern gjennom freding.
- Det årlige tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø som følge av at de blir fjerna eller forfaller, skal minimaliserast.

1.6 Styrende målsettinger og planer

Randaberg kommunes kommuneplan 2009 - 2022:
Vi skal sørge for at vår felles kulturarv blir en kilde til opplevelse, kunnskap og identitet for alle.

Noe vi oppnår ved:

- å gjøre fornminner og kulturminner, samt informasjon om disse, lettere tilgjengelige
- å rette fokus på kulturlandskap og naturverdier ved hjelp av tur- og kulturstier
- å markedsføre og profilere kulturminner på en profesjonell måte
- å samarbeide med regionale og nasjonale verneinstanser

Perspektivet i samfunnsdelen gjeldende kommuneplanen er i stor grad rettet mot formidling.

Arbeidet med en kommunedelplan for kulturminner må sees i sammenheng med den forestående kommuneplanrulleringen (KPU 18. desember 2014).

I tilknytning til kulturminneplanen utarbeides det forslag til hensynsoner, bestemmelser og retningslinjer som i neste omgang integreres i kommuneplanen.

" Fornminner og kulturminner, samt informasjon om disse, må gjøres lettere tilgjengelig.

Fylkesplan for kulturminner i Rogaland, 1989:

- 63 synlige fornminner som er automatisk fredet etter Kulturminneloven. Av disse anses 9 som prioriterte.
- 30 kulturminner/miljøer fra nyere tid (etter 1537): Av disse anses 9 kulturminner som høyt prioriterte.

FINK – Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern, 2004:

Hovudmålet for kulturminna er å;

”Øke kunnskapen om fornminnene for på den måten å bidra til at flere blir bevart og forblir urørt. Kulturminner skal være en ressurs, ikke et problem.”

I Randaberg er spesielt Tungenes, Vistnestunet museumsgård og Vistehola pekt på som partnerskapsområde for videre fokus.

Regionalplan for kultur 2014-2020 (planforslag på høring høst 2014):

FINK skal nå revideres, og samtidig er utkast til regionalplan for kultur ute på høring. Hovedtema kulturvern fra FINK vil skal ivaretas i den nye kulturplanen.

I høringsutkastet for sistnevnte er det satt opp følgende hovedmål i kapittelet om Kulturarv:

- Rogaland fylkeskommune skal bidra til å forvalte vår felles kulturarv på en bærekraftig måte i samsvar med nasjonale og regionale føringer.
- Kulturarven skal bidra til å skape bo- og kulturmiljøer som bidrar til livskvalitet og oppleves som attraktive.
- Kompetansebehovet for å kunne være en aktiv utviklingsaktør innen kulturminnevern skal ivaretas.

" Kulturminner skal være en ressurs, ikke et problem.

Bildet her og på neste side: Fra Vistnestunet.

2) Planprosess

2.1. Framdrift

Behandling etter reglene i plan- og bygningsloven innebærer at planprosessen deles inn i følgende faser:

2014:

- Nov-des: Utarbeidelse av forslag til planprogram

2015:

- Mars-april: Varsel om planoppstart og offentlig etter syn av planprogram (min. seks uker høringsfrist)
- Juni: Fastsettelse av planprogrammet i kommuneplanutvalget
- Aug-feb 2016: Utarbeidelse av planforslag
- Aug-feb 2016: Kartlegging, bl.a. av nyere tids kulturminner, inkl. krigsminner

2016:

- 1. kvartal: Første gangs behandling av planforslaget i kommuneplanutvalget
- 1. kvartal: Offentlig ettersyn av planforslaget (minimum seks uker høringsfrist)
- 2. kvartal: Bearbeiding av planforslaget basert på innspill
- 3. kvartal: Andre gangs behandling av planforslaget i kommuneplanutvalget
- 3. kvartal: Endelig behandling i kommunestyret

2.2. Organisering

Kommuneplanutvalget (KPU) er politisk styringsorgan for planarbeidet. Administrativt er det satt sammen en arbeidsgruppe med representanter fra tjenesteområdene kultur og plan og forvaltning i Randaberg kommune, Jærmuseet, Randaberg Historielag og Rogaland fylkeskommune. Tjenesteområde for kultur koordinerer planarbeidet, med kultursjef som prosjektleder.

2.3. Medvirkning

Foruten Randaberg Historielag, Jærmuseet og Rogaland fylkeskommune, vil det være naturlig å involvere andre aktører innen næringsliv og organisasjonsliv, som f.eks. Randaberg Bondelag. Kirken representerer viktige deler av kommunens kulturarv, og det er derfor også naturlig å involvere kirkevergen. Noe av medvirkningen vil skje gjennom høringsprosessene, men det vil også bli aktuelt å arrangere tema-/folkemøte. Frivillighetsarbeidet som gjøres innenfor kulturminnefeltet, ikke minst gjennom Randaberg Historielag, i form av dokumentasjon og formidling av Randaberg kommunes historie, blir også et viktig grunnlag for planarbeidet. Randaberg Historielag bidro sterkt til gjennomgangen av SEFRAK i 2011. Det er ønskelig at historielaget bidrar aktivt i neste fase av planarbeidet.

2.4. Utrekningsbehov

Noe av tilskuddet fra Riksantikvaren vil benyttes til gjennomføring av registrerings- og kartleggingsarbeid.

Det vil bli vurdert bruk av ekstern bistand for deler av kartleggings og planarbeidet.

3) Innhold i planen

3.1. Hovedinnhold

Innholdet i planen kan deles inn i fire hoveddeler:

1. Innledning om bakgrunn, planprosess, planforutsetninger/lovverk, mm. Her innarbeides også et avsnitt om tilskuddsordninger for kulturminner.
2. Temadel som trekker de store linjene, om utviklings- og trekk i Randaberg fra tidligere tider fram til i dag. Med utgangspunkt i dette trekkes det opp aktuelle utfordringer og problemstillinger for plandelen.
3. Plandel med prioriteringer av hvilke kulturminner som Randaberg kommune vil prioritere vern og formidling av, basert både på både juridiske føringer og faglige vurderinger. I tilknytning til plandelen innarbeides det en tiltaksdel, med synliggjøring av ansvarsforhold, iverksetting, tidspunkt for gjennomføring og økonomi. Tiltaksdelen skal følge kommunens fireårige økonomiplanperiode.
4. Kartleggingsdel med oversikt over registrerte kulturminner i Randaberg. Denne delen kan ev. følge som vedlegg til planen. Det lages en oversikt over hvilke kulturminner i kommunen som allerede har et formelt vern, etter kulturminneloven og plan- og bygningsloven, eller annet lovverk, kirker som er listeført av Riksantikvaren eller eventuelle objekter som inngår i landsverneplaner. Det utarbeides et kart som viser hvor kulturmiljøene, som er spesielt nevnt og prioritert i kulturminneplanen, er lokalisert.

3.2. Aktuelle plantema

Alle plantemaene får egne punkt i både temadelen og plandelen. I temadelen redegjøres det for forhistoria og hva som defineres som forminner.

- Fornminner: Selv om disse er automatisk fredet og ikke trenger det vernet en kommunal kulturminneplan kan gi, så er de en viktig del av helheten. I planen vil det være aktuelt å ta opp spørsmål om hvordan kommunen tilrettelegger for informasjon og formidling av fornminnene, hvordan de håndteres opp mot andre interesser som boligutbygging og landbruk.
- Verneverdige bygninger og kulturmiljøer i det eksisterende SEFRAK-materialet. Det må vurderes om gjeldende verdivurderinger innenfor kategoriene A, B

Bildet: På vei mot Tungens fyr fra Holmavika og Holmodden.

og C skal videreføres som de er, eller om det er forhold som tilsier en endring av disse.

- Religiøse kulturminner, som kirker, gravplasser, kirketufter, bedehus/forsamlingshus.
- Nyere tids kulturminner som er datert etter 1900, inklusiv krigsminner. Her bør det som en del av planarbeidet settes i gang registreringsarbeid for å få en mer systematisk oversikt enn det vi har i dag. Det bør også kartlegges nyere tids tidstypiske arkitektur i kommunen, som vi for eksempel har i Viste Hageby.
- Kulturlandskapet. Randaberg er preget av at det har bodd mennesker her i lang tid som har drevet med landbruk. Det er stor grad av kultivering, oppdeling i teiger adskilt med steingarder. Dette gir oss spesielle utfordringer, blant annet når det gjelder bruksrasjonalisering innenfor landbruket.
- Kulturminner knyttet til infrastruktur, industri, næring, landbruk og fiske. Kystrelatert virksomhet, inklusiv oljevirkosomhet, kommunikasjon, gamle ferdselsårer og kirkeveier er en viktig del av dette.
- Formidling av kulturminner og immaterielle kulturminner. I Randaberg er det gjennom skilting, trykksaker og arrangementer gjort et omfattende arbeid for å formidle kommunens kulturminner.

Ved våre to museumsanlegg, på Tungenes fyr og Vistnestunet, foregår det en omfattende formidling rundt tema som ikke bare er knyttet spesifikt til de to anleggene, men også til f.eks. byggeskikk, matlagings-tradisjoner og gammelt håndtverk.

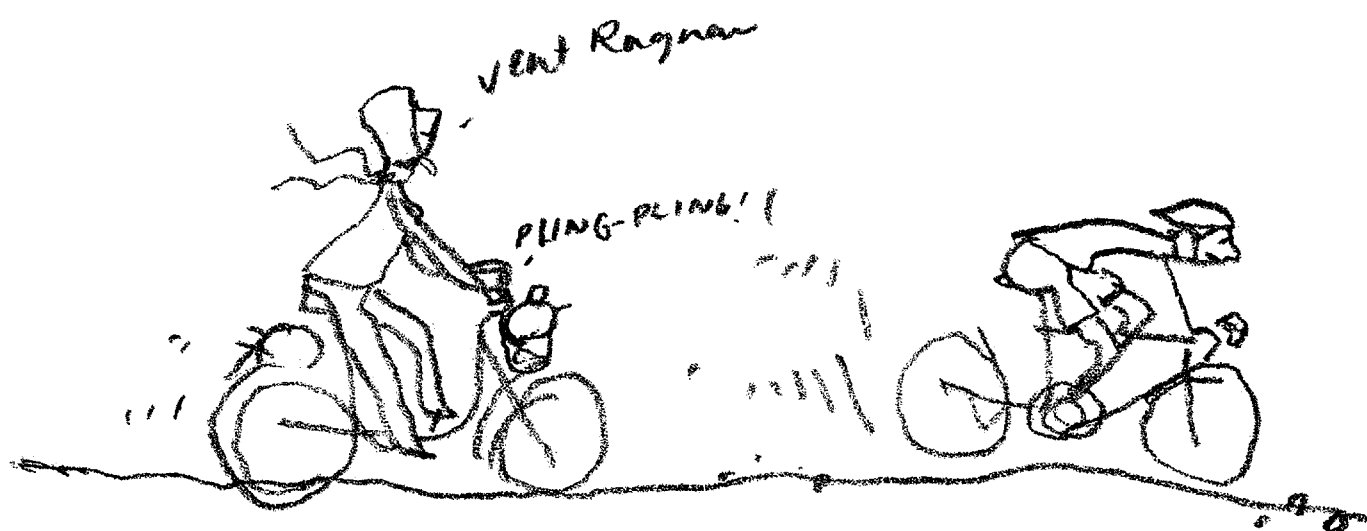
4) Kilder

- SEFRAK, Askeladden.
- Bygdebøkene for Randaberg.
- Randaberg historielags årbøker og utgivelser.
- Andre lokalhistoriske bøker og utgivelser.
- Landbruksplan (2007-2020) i Randaberg kommune, «Mat for framtida».
- «Vakre Landskap i Rogaland» av Kjell Helle-Olsen.

" Randaberg har en del steingarder som er en karakteristisk del av kulturlandskapet ... "

www.randaberg.kommune.no